

Ю. В. Бондар,
канд. політ. наук Інститут журналістики
КНУ імені Тараса Шевченка

Bondar Yurii,
Candidate of Political Sciences
Associate Professor, Institute of Journalism
Taras Shevchenko National University of Kyiv

УДК 007: 304: 655

Видавнича справа і трансформація смислів

Publishing and editing and transformation of senses

РЕФЕРАТ. Інформаційний простір та технології перебувають у постійному оновленні. Зазнає трансформацій, і сегмент інформаційного поля, і видавнича справа. Попри зміни, поруч з інноваціями нового значення набувають і традиційні засоби інформаційного впливу та поширення інформації, серед яких важливе місце посідає друквана та інша видавнича продукція. У статті розглядаються питання використання книговидавань та іншої видавничої продукції під час гострих соціальних та воєнних конфліктів, зокрема українсько-російського протистояння останніх років. Серед іншого зроблено висновок про необхідність вироблення державної інформаційної політики, що була б орієнтована на дієвий та радикальний захист національного інформаційного простору на основі об'єднувальних українських цінностей.

Ключові слова: книговидавання, війна смислів, маніпулювання, видавнича комунікація.

ABSTRACT. Informational space and technologies are in constant updating. Publishing, as a segment of information field, is also transforming. Despite of innovations, traditional ways of influence and information obtain the new value, including printing products. The article deals with the use of book publishing and other publishing products during the acute social and military conflicts, in particular the Russian-Ukrainian conflict in recent years. It is concluded that we need a public information policy, which would be focused on efficient and radical defense of national information space and basis which should be unifying the Ukrainian values.

Keywords: book publishing, war meanings, manipulation, publishing, communication.

Вступ. Будь-який актуальний суспільний, міждержавний, регіональний, а то й глобальний конфлікт має певну константу ознак та задіяних у ньому засобів. Серед активних інформаційних ресурсів впливу одне з основних місць посідає видавнича продукція, яка, за оцінками аналітиків, багато в чому є наріжною, а то й визначальною у системі такого впливу. Розуміння значення і можливостей видавництва в «управлінні свідомістю» обумовлює широку практику використання друків та іншої видавничої продукції, зокрема книжкових та аркушевих видань, які з розвитком видавничої справи також набувають нових ознак і можливостей.

Теоретичне підґрунтя і гіпотези. Різним аспектам видавничої справи, інформаційних технологій впливу, використання видавничої продукції як комунікаційного механізму та засобу

соціологізації, а в ширшому сенсі – соціально-політичних трансформацій, присвячені чи зачіпають ці аспекти праці К.-О. Апеля, Д. Белла, Ю. Габермаса, У. Еко, С. Кара-Мурзи, М. Куфаєва, Г.-М. Маклюєна, А. Маркової, Д. Ольшанського, Г. Почепцова, В. Різуна, М. Рубакіна, М. Сенченка та інших закордонних і вітчизняних дослідників. Приміром, К.-О. Апель обґрунтував первинність діалогу, зокрема мови, у формуванні поглядів індивіда, Ю. Габермас – можливості апріорної комунікації, У. Еко – здатність мистецтва, зокрема художніх текстів, програмувати соціальну поведінку людини, Г.-М. Маклюєн та В. Різун – значення інформації та видавничої справи у цивілізаційному поступі, Дж. Стігліц – залежність рівня економічно-соціального та суспільно-політичного розвитку окремих країн від рівня інформаційного обміну, Г. Почепцов та

М. Сенченко – використання інформаційних технологій для цільового впливу, «перереформатування» свідомості тощо. Метою та завданням нашого дослідження є розгляд особливостей використання видавничої продукції як інформаційної технології впливу під час гострих соціальних та воєнних конфліктів, зокрема українсько-російського протистояння останніх років.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети використовувалися загальнонаукові та спеціальні методи дослідження. Системний метод дав змогу розглянути і проаналізувати еволюцію видавничої справи як цілісний процес, що має історично-поступальний характер. Структурно-функціональний метод був використаний для аналізу функцій видавничої продукції, застосування її, зокрема, із соціоінженерною метою. Порівняльний метод застосований для дослідження трансформації підходів до використання видавничої продукції в різні історичні періоди. За допомогою критико-конструктивного методу було проаналізовано актуальну практику видавничої справи в умовах суспільно-політичних трансформацій. Також були використані інші методи дослідження, що зумовлено міждисциплінарним характером теми. Серед них – історичний, цивілізаційний, соціокультурний, соціальнокомунікаційний та інші.

Результати й обговорення. Значення слова як комунікаційного механізму та водночас засобу впливу добре розуміли ще в давнину. До перших «інформаційних» мовних технологій можна зарахувати, певно, мовотворення жерців Давніх Єгипту чи Індії, які вигадували втаємничені, зрозумілі лише посвяченим, письмена, що зберігали їхній вплив (а отже, і панування) у суспільстві [1]. Одночасно існувала й інша мовна практика, завданням якої було вже не розмежування, а об'єднання. Таку консолідуючу роль виконав, на думку дослідників, санскрит, за допомогою якого його творці – брахмани – «здійснили мирне завоювання Індії», об'єднавши на підґрунті письма розрізнені індійські племена [2]. Надавав впливового значення слову у давнину, зокрема, і українець Герасим Смотрицький – один із видавців знаменитої Острозької Біблії від 1581 р. У поемі на честь Герба князя Костянтина Острозького, що передує основному тексту, він стверджує право правителя здолати «ворога-змія» зброєю. Однак говорить і про силу слова, яке потрібно спрямовувати насамперед проти ворога розумного: «Бий, вибраний княже, умного ворога, бо тих, що перемагають, вічна винагорода. Та й іншим давай це вістря непобідиме – слово боже, що двосічного меча гостріше» [3, с. 5]. У давні часи, власне, і заклалися основи розуміння того, що увиразнилося пізніше у понятті «інформаційна війна» [4].

Розвитку інформаційні технології впливу набули з поширенням друкарства та мас-медіа. Показовою у цьому сенсі є інформаційна кампанія у США під час Першої світової війни. Заяви уряду про нейтралітет та миротворство за формулою «мир без перемоги» не були сприйняті більшістю американців. Дізнаючись про події в Європі насамперед з британських (значною мірою заангажованих) видань, вони вимагали рішучих дій проти Німеччини та її союзників і врешті-решт змусили політичне керівництво країни виступити на боці антинімецької коаліції. У результаті почали забороняти викладання німецької у загальноосвітніх школах, закривати німецькомовні газети, а з бібліотек вилучати твори німецьких авторів. Протистояння поширилося і на суто лексичне поле. Приміром, німецьких вівчарок перейменували на «вівчарок свободи», відому хворобу «німецький кір» – на «кір свободи» та ін. [5]. Чарльз Рьоттер, який досліджував психологічні методи ведення війни, наводить історію, що характеризує, як саме інформаційні технології застосовували для створення потрібної громадської думки в Америці. «У 1914 році за наказом німецького генерал-губернатора Бельгії розстріляли 50-річну бельгійську медсестру Едіт Кавелл, яка допомагала пораненим французьким та англійським солдатам втікати до нейтральної Голландії, – пише він у книзі «Мистецтво психологічної війни з 1914 по 1945 рік». – Британці подбали про поширення цієї інформації в Америці. Обурення було загальним. Німеччина втратила право називатися цивілізованою нацією. Журналісти викопали вислів кайзера Вільгельма, який за 15 років до цього, під час «боксерського повстання» в Китаї, назвав повсталих «гунами». Тепер «гунами» почали називати самих німців. Після вбивства медсестри вірили вже будь-яким чуткам про жорстокість німців. Сполучені Штати вступили у війну тільки через півтора року, але експерти досі вважають, що саме інформація про страту медсестри Кавелл спровокувала найсильнішу психологічну реакцію і залишила незмивне тавро на репутації Німеччини. Цей шок можна порівняти хіба що з вибухом обурення після потоплення німцями пасажирського судна «Лузітанія» 1915 року» [5].

Технологічна революція значно посилила вплив і значущість інформації. Нині інформаційну війну, на думку дослідників, характеризує вищий рівень конфліктогенності, аніж війну звичайну – «деформаційну» [6]. Інформація, кодована словом, в умовах глобалізації є всепроникною силою, здатною будувати й руйнувати, вершити долі індивідів, соціумних спільнот та держав. У відкритому світі кожен під прицілом інформаційного впливу. Як влуч-

но зауважила Ліна Костенко, «сиділи (ми) колись за залізною завісою, ловили кожну вісточку зі світу, – інформація була нашою здобиччю. Тепер ми – здобич інформації» [7, с. 13].

Технології й практику ведення інформаційних воєн вивчають і осмислюють в багатьох країнах. З'являються й нові поняття, в основі розуміння яких – конструювання та керування смисловими кодами, які, своєю чергою, є настановами, що обумовлюють ті чи інші дії та поведінкову парадигму загалом [8, с. 47]. До таких зараховуємо, зокрема, терміни «організаційна зброя» та «управління свідомістю». Дедалі більшого значення в теорії й практиці протистояння набувають і технології так званої трансформаційної, смислової або ж ментальної війни.

На думку Г. Почепцова, «смислова війна, як новий тип війни, працює в когнітивному просторі, тому її можна позначити і як когнітивну, прикладною ціллю котрої є зміна свідомості. Інформаційна війна також вносить зміни, але це має достатньо вузький і тактичний характер. Смислова війна працює не в інформаційному, а у віртуальному просторі, тому її дії мають довготерміновий і стратегічний характер. Інформаційна війна змінює факти, смислова – правила» [8]. Метою поведінково-смислових засобів впливу, які називають зброєю завтрашнього дня, є зміна масової, групової та індивідуальної свідомості чи психіки шляхом трансформації світоглядних цінностей та настанов [9]. Ідеологія такого впливу ґрунтується на постулаті залежності людської поведінки від стереотипних уявлень, переконань та звичок, тобто значною мірою обумовлена узвичаєними (а отже, і психологічно комфортними) поведінковими патернами.

Інформаційно-комунікаційні технології активно використовуються у сучасній суспільно-політичній практиці. Їх уміле застосування робить таку практику значною мірою віртуальною, в координатах якої навіть політичні партії набувають не ідеологічного, а комунікативного характеру, власне стають комунікативними [10]. Г. Почепцов переконаний, що людством вже давно керують з допомогою віртуальних смислових механізмів, серед варіантів яких – віртуальність як заміна реальності, віртуальність як відволікання від реальності (які б ми класифікували і як «компенсаторні»), віртуальність як антитеза іншій віртуальності тощо.

Засобами такої «віртуалізації» є різні комунікаційні засоби, що, окрім свого, так би мовити, основного призначення, формують також ціннісні та світоглядні орієнтири, – преса, радіо, телебачення, кіно, інтернет та ін. Серед важливих елементів підмурку людських уявлень про світ є, безумовно, і книги.

На думку дослідників, книгодрукування – наріжний чинник цивілізаційного творення,

важіль суспільного розвитку, завдяки якому і сформувалася сучасна картина світу із національних держав. Саме видання національними мовами активували процес націоусвідомлення та й, певно, націоналізм як власне ідеологію. Книга стала першим індустріально виробленим продуктом, що дав поштовх наступній промисловій революції [1].

Книги – одні із засобів, за допомогою яких програмується когнітивні стереотипи, ті символи, що зрештою утворюють поведінкову матрицю. На підтвердження такої тези Г. Почепцов наводить працю американського професора Е. Гірзінські, який 2009 р. провів дослідження, метою якого було визначення взаємозалежності читацьких та політичних уподобань молодих людей. Половина з опитаних, як з'ясувалося, були фанатичними прихильниками творів про Гаррі Потера – вони прочитали всі книги про нього. Серед них 58 % на виборах президента США 2008 р. проголосували за Барака Обаму. З тих, хто читав лише деякі книжки «потеріани» або ж не читав їх зовсім, свій голос за Обаму віддали лише 45 % респондентів. Відмінність політичних позицій опитаних простежили і в питанні оцінки діяльності Джорджа Буша. 83 % читачів першої групи висловили впевненість, що історія оцінить її негативно, у другій же групі таких було 74 % [11].

Потрібно зауважити, що Обама й сам доволі обізнаний у питанні цільового використання видавничої комунікації. «Книжкову» технологію він застосовував, зокрема, під час президентських виборчих перегонів того самого 2008 р. Тоді ще сенатор і, до слова, вже визнаний літератор Барак Обама виклав своє бачення розвитку країни у книжці «Сміливість надії» і запропонував виборцям обговорити його. Написане доволі популярно видання не лише стало бестселером у США, а й було перекладене й перевидане в багатьох інших країнах, головне ж – сприяло діалогу кандидата у президенти з виборцями й здобуттю їхньої підтримки [12, с. 40]. Використовує видавничу комунікацію Барак Обама і на посту президента США [13, с. 44].

Книги застосовують і для утвердження тих чи інших політичних ідеологем, як аргументи у протистоянні світоглядних позицій. За часів СРСР суто ідеологічні функції виконували, приміром, книжки Миколи Островського «Як гартувалася сталь» та Олександра Фадєєва «Молода гвардія», які директивно визнавали популярними не лише в Радянському Союзі, а й в інших країнах соціалістичного табору. Був залучений до пропагандистської роботи й роман Етель Ліліан Войнич «Овід» та інші твори. Поширена подібна практика і в сучасній Росії. Саратовське видавництво «Наукова книга»,

зокрема, видало віршований збірник «Путінята» з патріотичними віршами про президента Росії Володимира Путіна. У книжці, повідомляють ЗМІ, пропонується вступати у лави «путінят» – захисників вітчизни і «дяді Путіна». На думку автора віршів Ірини Конової, «дітей тепер в Росії багато хто путінятами зве», тому потрібно створювати по всій країні дитячі гуртки любителів Путіна за взірцем радянських гуртків дітей-жовтенят [14].

Книги не лише виконують програмувальну смислову роль, а й значною мірою стають дороговказом для інших пропагандистських ресурсів. У цьому опосередковано зізнався, зокрема, один із чільних пропагандистів Кремля і, до слова, кандидат наук з генної інженерії Костянтин Ернст. В інтерв'ю журналу «Сенс» керівник Першого російського телеканалу стверджує: «...Наш час надзвичайно спресований, інформаційний вплив – величезний, і аудиторія достатньо швидко від чогось втомлюється, перестає цікавитися і переключається на щось інше. Ось одна з причин кризи в серіальному виробництві: термін виробництва довший, аніж реальний строк дії твого прогнозу. Ти починаєш проект з однією назвою – а коли він буде завершений, аудиторія уже може хотіти зовсім інше. На серіальному ринку нині відбувається те саме, що вже відбулося на книжковому. Я стежу за книжковим ринком – там все відбувається спершу. Потім – у серіалах, а вже потім – у кіно... Я бібліофіл, я збираю радянські книжки двадцятих – початку тридцятих років, я обожаю їх за той кайф, з яким вони зроблені як об'єкти. Нині книга знову стає об'єктом...» [15].

В українському контексті теми також є приклади використання книжкових видань з програмувальною метою. До таких певною мірою можна зарахувати і твори відомих літераторів Марії Матіос «Вирвані сторінки з автобіографії» [16] та Василя Шкляра «Залишенець» («Чорний ворон») [17]. Історії довкола цих видань доволі відомі, тож наразі обмежимося лише згадками про них.

Смисли, запрограмовані літературними та іншими технологіями, є своєрідними комунікаційними кодами, які можна активувати, до яких можна апелювати і з допомогою яких можна маніпулювати комунікантом чи комунікативними соціумними групами. Прикладами таких маніпуляцій сповнені, зокрема, й українсько-російські «інформаційні» відносини, що перейшли згодом у збройне протистояння.

Екс-радник президента Росії Володимира Путіна Андрій Ілларіонов стверджує, що агресія проти України розпочалася принаймні за 11 років до безпосереднього російського вторгнення 2013 р. [18]. Він пригадує, як тоді,

на одній з високих нарад, фактично і була поставлена мета переінакшення світового порядку, що пізніше набула формули «альтернативної глобалізації». Початок реалізації плану полягав насамперед у смислових операціях: вкиданні потрібної провокативної інформації, організованих пропагандистських заходах, створенні потрібної громадської думки. Це була, стверджує Ілларіонов, «інформаційна війна чи, сказати б правильніше, дезінформаційна війна всіма мовами, що створює нове бачення світового порядку» [18].

У деструктивній інформаційній кампанії «переходу від оборонної до наступальної стратегії» російські фахівці задіяли найширший комплекс засобів, включаючи, зокрема, такі інформаційні інструменти, як «Russia Today», блогерські співтовариства та ін. [9].

Один із головних напрямів смислового наступу проліг через історичне поле. Обґрунтовуючи це, російський теоретик інформаційних операцій Андрій Фурсов підкреслив, що «в такій сфері, як історія, не потрібно чекати, поки противник завдасть удару, потрібно бути першим». У роботі «Психоісторична війна» він, зокрема, пише: «Мета психоісторичної війни – зруйнувати організацію психосфери супротивника, посадивши його на неправдивий інформпотік, впровадивши свої концепції його самості в просторі та, головне, в часі, позбавивши його власних смислів і цінностей і нав'язавши чужі, що руйнують і паралізують волю до боротьби. Найважливіший напрям психоісторичної війни – історія. Битва за історію – це, за своєю суттю, головна битва оргвіни у психосфері, оскільки вона підриває цю останню одразу за кількома напрямками, включаючи психоудари по історичній пам'яті (найважливіші події, найзначущіші й найзнаковіші фігури – звідси обливання брудом нашої Перемоги, воєнної слави, конкретних осіб, насамперед Сталіна, схема «міф про Гагаріна» тощо), по ідентичності, по традиційних для цієї цивілізації цінностях» [19].

Протистояння на історичному полі позначилося насамперед на трактуванні історичних подій та постатей, їхнього місця й значення в історії, навіть належності до того чи іншого народу. Часто увиразненою формою такого дискурсу, де були задіяні політики та науковці обох країн, і ставали книги.

У 2007 р. Президент України Віктор Ющенко ініціював видання твору про видатних українців, їхній внесок у розвиток світової науки, техніки, освіти й культури. Книга «Що дала Україна світові» була підготовлена доктором історичних наук Володимиром Сергійчуком і видана 2008 р. [20]. Пізніше презентації видання відбулися в різних країнах. Одним із важливих гуманітарних проектів за президен-

ства Ющенко стало і видання багатотомної Національної книги пам'яті, присвяченої жертвам голодоморів в Україні, у презентації якої Президент взяв участь особисто. Своє бачення історії та реалій запропонували й опоненти Віктора Ющенко. Того самого 2008 р. побачила світ російськомовна книжка Дмитра Табачника та Георгія Крючкова «Фашизм в Україні: угроза или реальность?», в якій автори твердили, що український Президент сприяє фашизації України й утвердженню в ній націоналістичної диктатури [21]. Трохи згодом за підтримки фонду «Президентський центр Б. М. Єльцина» видали й «Очерки истории Украины» за редакцією академіка НАНУ Петра Толочка. Книга, як зазначив сам науковець, була задумана як альтернатива підручникам, підготовленим за часів президентства Ющенко, і зорієнтована на обґрунтування ідеї спільності історії українців та росіян.

Ще однією акцією проросійських сил стало видання у Севастополі у грудні 2010 р. провокаційного збірника «ОУН-УПА. С кем и против кого они воевали», адаптованого, як підкреслили ініціатори видання, спеціально для жителів Криму. Книжку безоплатно розповсюджували серед вчителів історії в школах й вишах півострова. Принагідно зазначимо, що «українські» зусилля захистити «правду» історії Другої світової війни певним чином збіглися в часі з російськими потугами. 15 травня 2009 р. президент Дмитро Медведєв видав указ «Про комісію при Президенті Російської Федерації з протидії спробам фальсифікації історії на шкоду інтересам Росії». До складу комісії ввійшли керівники Ради безпеки, МЗС, Мін'юсту, Росархіву, інших авторитетних установ та організацій і навіть Генерального штабу та Служби зовнішньої розвідки Росії. Результатом роботи цієї комісії стало видання 2010 р. 6-томної історії «65 років Великої Перемоги», яку в Росії одразу ж проголосили науковим досягненням.

Прикметною для тієї пори була і російська книжкова серія «Проект "Росія"», що пропагувала переваги монархічної форми правління. Було видано кілька книжок серії, які особливо активно рекламували напередодні президентських виборів в Україні 2010 р. Проте росіяни недовго ховали шило у мішку. Як повідомив російський політтехнолог Дмитро Гусєв, справжньою метою проекту було «просування низки тем, які пізніше могли б бути розіграні в інтересах одного або кількох кандидатів чи політичних сил на президентських і парламентських виборах». Не приховував Д. Гусєв і того, що задуманий проект був підтриманий Адміністрацією президента Росії та «групою російських бізнесменів, які хочуть відстояти в Україні свої інтереси...» [12, с. 42].

Значні рекламні зусилля росіян були спрямовані і на популяризацію книжки такого собі О. Волі «Американське сало», що також з'явилася 2010 р. [22]. В опусі на 416 сторінок гротескно розповідалося про українську політичну кухню, так би мовити, зсередини, з позицій передвиборчого штабу Віктора Януковича взірця 2004 р. Те, що «Сало» – далеко не комерційний проект, підтвердили такі події. Організатори видання з такого собі руху «Воїни креативу» провели кілька гучних пропагандистських акцій з поширення книжки. Видання роздавали на вокзалах, в аеропортах, надсилали в Україну поштою. Як зазначив один із лідерів «Воїнів креативу» Михайло Ковальов, завдання було розповсюдити в Україні понад мільйон примірників книжки, щоб вона потрапила до кожної української родини. Зрозуміло, що за безкоштовне хтось мав платити. Вуха замовників вилізли, коли самі російські журналісти виявили справжнє ім'я автора твору. З'ясувалося, за «О. Волею» сховався політтехнолог Олег Матвейчев, екс-радник Адміністрації президента Росії [12, с. 42].

Безпосередньо ж напередодні українських президентських перегонів упродовж трьох місяців у Росії побачили світ одразу чотири книжки, збіг тематики й ідеологічного посилю яких для непосвяченого могли видатися, певно, неймовірними [23]. Сумарні наклад і обсяг видань теж вражали – відповідно, 25 тис. та 1660 сторінок.

10-тисячним накладом побачило світ видання авторства Максима Калашнікова та Сергія Бунтовського «Незалежна Україна. Крах проекту», де стверджувалося, що Україна «розколюється, наростають суперечності між Заходом і Сходом, і якщо цей процес не зупинити, то Україну може очікувати сумна доля Югославії» [24]. Загрозливе майбутнє пророкує й автор видання «Війна–2010. Український фронт», на правду письменник-фантаст Федір Березін [25]. Промовиста анотація його «фентезі»:

«Над усією Україною безхмарне небо... І в цьому небі безкарно починає господарювати натівська авіація. А світова «ліберальна» преса помовчує про вторгнення, що розпочалося. І немає наказів на розгортання систем ППО. Але є офіцерський обов'язок і бойова техніка радянського виробництва. І є Росія, яка обов'язково прийде на допомогу... Третя світова війна на порозі! Світова пожежа почнеться в Україні. Збройний конфлікт, що спалахнув у Криму, загрожує перекинутися на всю Європу. У Росії не залишаються осторонь вирішальних подій. Головним фронтом майбутньої війни стане Український фронт».

Вторить Березіну і Георгій Савицький, ім'я якого на книжці «Поле бою – Україна. Зла-

маний тризубець», що з'явилася у серії «Війна на порозі» [26]:

«Найзлободенніший фантастичний бойовик на найактуальнішу тему! Третя Світова починається на київському Майдані!

Найближче майбутнє. Масові заворушення в Україні переростають у громадянську війну. За допомогою «миротворчого контингенту» НАТО, під прикриттям американської авіації та бронетехніки, бандерівські карателі з «тризубом» на погонах починають геноцид російськомовного населення, стираючи з лиця землі цілі міста. Гине у вогні Полтава, зруйнований дощенту Дніпропетровськ. Все Лівобережжя, Крим і Новоросія піднімаються проти окупантів. Росія допомагає бійцям Опору новітнім озброєнням, добровольцями і військовими радниками. Вони зламують проклятий бандерівський «тризуб!» Вони звільняють «Матір міст Руських» від фашистів і окупантів! Поле битви – Україна! Це є наш останній і рішучий бій!» – йдеться в анотації видання.

У книзі «Російсько-українські війни» її автор Олександр Север пише про те, як, «захопивши владу в Україні, «помаранчеві» проводять відверто русофобську, провокаційну, ворожу щодо Росії політику. Офіційна київська пропаганда фактично натравлює українців на росіян, безбожно переписуючи історію, представляючи минуле наших народів як безперервну низку російсько-українських воєн... З цією прозахідною русофобською Україною ми не раз воювали в минулому. І якщо вона переможе, якщо «помаранчеві» втримаються при владі – не виключено, що доведеться воювати і в майбутньому», – резюмує автор книги [27].

Інформаційна активність росіян, як і спрямованість їхніх видань, маркувала та прогнозувала наступні дії. Наприклад, окупацію Криму. Готувалася вона так само, не один рік. Априорні смислові посилення з Росії на півострів та у світ мали за мету обґрунтувати майбутнє вторгнення, так би мовити, ідеологічно. Важливе місце в інформаційній кампанії оператори смислів знову відводили активізації ще радянських міфів про «бандерівців», «Велику Росію», «визвольну» місію росіян тощо. На думку політолога Агнії Коротич та директора фундації «Цицерон» Марселя Ван Харпера, пропагандистськими міфами були також ніби споконвічна належність Криму Росії, несприйняття жителями Сходу й Півдня України, які начебто і воюють проти українських військ, нової влади у Києві, антифашистська боротьба російської влади та ін. [28]. Така пропаганда, що не отримала адекватної відповіді, була, на погляд експертів, доволі ефективною і певним чином дезорієнтувала, зв'язала руки в тім числі українським військовим.

Активно використовували росіяни і книги. Уже 2014 р. на прилавках магазинів з'явилася низка видань, присвячених «кримському питанню», мета яких, судячи з усього, наразі – вже ствердження належності окупованого півострова Росії. Серед таких творів – «Крим завжди з Росією. Історико-правове обґрунтування возз'єднання республіки Крим і міста Севастополя з Російською Федерацією» заступника голови Держдуми Росії Сергія Бабуріна [29], «Звільнення Криму: Діалогія в одному томі» Олега Рибаченка [30], «Крим в історії Росії: методичний посібник» Костянтина Кочегарова [31] та ін. З'явилися і «спільні» видання. До таких можна зарахувати, приміром, твір депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим від Партії регіонів, а наразі вже сенаторки Ради федерації РФ Ольги Ковітіді та члена громадської палати Росії Максима Григор'єва. У 2014 р. вони презентували книгу «Крим: історія повернення», де виклали своє бачення хроніки анексії півострова і висловили впевненість, що «у майбутньому книжка може послугувати надійним історичним джерелом» [32].

Продовжили росіяни «фантазувати» і на ниві художньої літератури, видавши низку творів про боротьбу з українськими «фашистами» та «націоналістами». У 2014 р. в серії московського видавництва «Ексмо» «Воєнно-історична фантастика» з'явився черговий твір Юрія Валіна «Лейтенант з майбутнього. Спецназ ГРУ проти бандерівців» [33]. У ньому розповідається про те, як спецгрупа ГРУ, котру з нашого часу закинули в 1944 рік, перешкоджає спробам нацистської організації змінити історію Другої світової: «Розвідники з майбутнього повинні захопити у фронтовому Львові оберштурмбанфюрера СС, який керує секретними операціями з перетворення реальності. Російському спецназу доведеться з головою зануритися в кривавий вир міських боїв, де штурмові групи Червоної Армії рубаються з німецькими егерями і бандерівцями з есесівської дивізії «Галичина»...». Промовистою, на думку росіян, мала б бути, певно, й обкладинка книжки, де у німецькій формі зобразили спікера Верховної Ради України Олександра Турчинова і прем'єр-міністра України Арсенія Яценюка, які з піднесеними руками стоять навколішки перед «спецназівцем» в образі міністра оборони Росії Сергія Шойгу. На противагу, певно, «колаборантам» читачам запропонували нових героїв. Того-таки 2014 р. в «Книжковому світі» вийшов друком твір Михайла Полікарпова про історію одіозного російського диверсанта Ігоря Стрелкова, що «уславився» своєю жорстокістю на українському Донбасі. Назва майже 300-сторінкового твору про терориста – «Ігор Стрелков –

жах бандерівської хунти. Оборона Донбасу» [34].

Тут доречно зіслатися на думку науковця О. Євсєєва, який досліджує проблематику семантики, зокрема воєнної пропаганди. Аналізуючи творчість пропагандистських «літагентів», він звертає увагу на використання ними жанру фантастики як пріоритетного. Науковець стверджує, що це не випадково, адже використання фантастичної фабули полегшує встановлення контакту з читацькою аудиторією. Він пише: «Використовуючи категорію майбутнього, ми автоматично вторгаємося в галузь антиципації (від лат. *anticipatio* – передбачення подій або заздалегідь складене уявлення про що-небудь), під якою потрібно розуміти передбачення контурів майбутнього (в тім числі майбутніх війн) посередництвом літератури та мистецтва, відтворення майбутнього у масовій свідомості й повсякденності. Отже, воєнна антиципація є інструментом прогнозування й одночасно його результатом... Коли утопічна ідея, оформлена ще й у цілісний та водночас вульгаризований текст, «закидається» в народ, вона, перетворюючись на поведінкову настанову, отримує шанс стати інструкцією до дії багатьох людей, особливо, якщо цьому сприяє соціально-політичний контекст» [35].

Читачам запропонували, втім, і нове «наукове» прочитання історії та реалій українського національно-визвольного руху [36]. Цій темі у 2014 р. були присвячені видання «Україна – вічна Руїна» історика і політолога Льва Вершиніна [37], «Полювання на Бендеру. Як боролися з «майданом» в СРСР» історика Миколи Ликова [38], «Євромайдан імені Степана Бандери від демократії до диктатури» Станіслава Бишки та Олексія Кочеткова [39], «Україна. Хаос і революція – зброя долара» Миколи Старикова [40], «Бандера і бандерівщина» Олександра Севера [41], «Майдан в Росії. Як позбутися п'ятої колони» Володимира Большакова [42] та ін.

За традицією, що склалася у російських пропагандистів [12, с. 41], не гребують вони і фейковими авторами. Наразі таким став «німецький професор» Лоренц Гааг з «Агентства глобальних комунікацій», якого вигадали у московському державному агентстві «ІТАР-ТАРС». Час від часу пропагандисти брали в нього «інтерв'ю» та «коментарі», в яких він зазвичай вихваляв політику і дії Володимира Путіна, а потім поширювали все це інформаційними каналами. Приміром, професор розмірковував про «нелегітимні кордони, що розмежовують споконвічні російські землі і російський народ», засуджував «трагедію в одеському будинку профспілок» та ін. Проте, як встановило незалежне журналістське розслідування, жодного «професора

Гаага», як і організації, котру він репрезентував, у природі не існує [43].

Зазначимо, що пропоновані росіянами міфи також спрацьовують не завжди. Як розповіли ЗМІ, зокрема англійський «Time», під час міжнародної наукової конференції, присвяченої пам'яті жертв нацистських злочинів, у жовтні 2014 р. в Москві господарі намагалися провести паралелі між сучасними подіями в Україні та Німеччині 30–40-х рр. минулого століття, називаючи нову українську владу «фашистською хунтою» та звинувачуючи її у геноциді російськомовного населення на Сході країни. Після завершення зустрічі європейські історики, шоковані маніпуляціями, відмовилися підписувати резолюцію, яку підготувала російська сторона. У документі йшлося про те, що учасники конференції бачать своєю метою боротьбу з проявами фашизму в Європі «у наші дні» з натяком на події в Україні. «Очевидно, у нас різні погляди на те, що називається фашизмом сьогодні. Ваша точка зору – не моя. Тому я не хочу її підписувати, і це не тільки моя позиція», – заявив, зокрема, Йорг Морре, директор німецького музею «Кальхорст», один із чільних дослідників Другої світової війни [44].

Для поширення пропагандистської літератури в Україні росіяни використовують різні канали [45], в тім числі нелегальні. ЗМІ повідомили, що, зокрема, на пропускному пункті «Ставки» Каланчацького району Сумщини митники вилучили велику партію контрабандної книжкової продукції, котру перевозили автомобілем і адресатом якої, вочевидь, були терористи. У коробках містилося понад півтисячі примірників видань, серед яких – твори Володимира Жириновського та інших одіозних російських політиків, посібники «Снайперська підготовка», «Тактико-спеціальна підготовка розвідника внутрішніх військ» тощо [46].

Намагається Росія поширити своє бачення історії та сучасних подій і у світі, витрачаючи для цього величезні кошти, які, за оцінками експертів, становлять мільярди доларів. Фінансування виділяється не лише на публікацію пропагандистської літератури, а й на недопущення небажаних для Кремля видань. Гроші, припускають оглядачі, стали причиною і рішення видавництва Кембриджського університету відмовитися від публікації книги відомого експерта по Росії, доктора політичних наук Карени Давіша про Володимира Путіна, де йшлося, зокрема, про пітерський період його життя і ймовірний зв'язок російського президента зі злочинним світом. Сама авторка, яка працювала над рукописом п'ять років, назвала те, що сталося, «упереджувальним книгоспаленням» [47].

Потрапляє під російську заборону і не бажана для Кремля література в тому самому Кри-

му. Окупаційна ФСБ разом з працівниками місцевих управлінь освіти перевірила всі школи півострова на наявність «екстремістських» та заборонених видань. Список небажаних публікацій становив 2442 позиції, серед яких були книжки, статті, листівки та інші друковані видання [48]. До заборонених потрапила також книга про громадську, правозахисну та політичну діяльність лідера кримськотатарського народу Мустафи Джемільова. У ній було вміщено, зокрема, матеріали про судові процеси над правозахисниками, уривки зі спогадів, а також виступ Джемільова на Омському процесі 1976 р., де він звинуватив радянський режим у репресіях проти цілих народів [49].

Висновки. Завершуючи наш аналіз, констатуємо, що сучасні доктрини й практика протистояння, втім числі міждержавного, передбачають ведення боротьби передусім на когнітивному рівні. Метою спрямованих дій з використанням як традиційних, так і нових засобів масової комунікації є насамперед трансформаційні зміни у полі смислів або ж активізація певних смислових настанов. Важливе місце в арсеналі інформаційно-смислових засобів впливу серед інших посідає видавничу продукцію, яка, власне, і є засобом смислової дії.

Інформаційна активність однієї зі сторін потенційного конфлікту є маркером та провісником інших – наступних і, можливо, збройних – дій, успіх яких значною мірою залежить і можливий за умов нейтрального, а в ідеалі лояльного чи й союзного ставлення до агресора.

Будь-яке гостре протистояння, війна перетворює медійників, утім числі й видавців, на свій складник, коли «перо прирівнюється до

багнета» [50, с. 39–44]. У зображенні воєнних подій простежуються чіткі рамки, завдання яких, за задумом сценаристів, – обґрунтування своїх дій, дозування і коригування інформації, досягнення потрібних оцінок і реакції споживачів контенту [50, с. 39–44].

Говорячи про українську відповідь інформаційній агресії Росії 2013–2014 рр., потрібно визнати фактичну слабкість та недостатність нашого спротиву, про що свідчать наслідки подій у Криму та на Сході країни. Незабезпеченню національних інформаційних інтересів сприяли, на наш погляд, відсутність проукраїнської державної політики в інформаційній сфері та фактично фахова неспроможність існуючих державних інституцій – Держтелерадіо України, Національної ради з питань телебачення та радіомовлення, системи державних ЗМІ – виробити й реалізувати таку політику, адекватно реагувати на інформаційні загрози.

Російсько-українське протистояння поставило на порядок денний необхідність вироблення інформаційної політики, що була б орієнтована на дієвий та радикальний захист національного інформаційного простору й основою якої були б об'єднувальні українські цінності. Необхідні також створення державних інституцій чи підрозділів протидії зовнішній інформаційній експансії та агресії, чітка вертикаль управління реалізацією і забезпеченням державної інформаційної політики, а також інформаційною сферою загалом, модернізація української інформаційно-видавничої сфери за рахунок реалізації державних програм з її підтримки та впровадження національних, зокрема культурологічних, гуманітарних проектів.

Джерела і література

1. *Почепцов Г.* Информационно-коммуникативные технологии в развитии цивилизации [Електронний ресурс] / Георгий Почепцов. – Режим доступу: <http://psyfactor.org/lib/pocheptsov7.htm>.
2. *Ольденбург С. Ф.* Культура Индии / С. Ф. Ольденбург. – М. : Наука. Главная редакция восточной литературы, 1991. – 277 с. – (Библиотека отечественного востоковедения).
3. *Острозька Біблія* / опрацював та приготував до друку ермнх. архімандрит др. Рафаїл (Роман Торконяк). – Львів : Благодійний фонд «Книга», 2006. – 1070 с.
4. *Бондар Ю.* Перша інформаційна... (Інформація та інформаційна політика на Стародавньому Сході) : навч. посіб. / Юрій Бондар. – К. : ВПК «Експрес-Поліграф», 2013. – 80 с.
5. *Ефимова М.* Пропагандистская война. Год 1914-й [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.svoboda.org/content/article/25404591.html>.
6. *Украина между Западом и Россией.* Аналитический доклад Изборскому клубу группы экспертов под руководством академика Сергея Глазьева

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dynacon.ru/content/articles/3069/>.

7. *Костенко Л.* Записки самашедшого / Ліна Костенко. – К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2010. – 416 с.
8. *Почепцов Г.* Операторы смыслов и конструкторы смыслов [Електронний ресурс] / Георгий Почепцов. – Режим доступу: <http://osvita.mediasapiens.ua/material/32630>.
9. *Овчинский В.* Холодная война. 2.0 [Електронний ресурс] / В. Овчинский, Е. Ларина. – Режим доступу: <http://www.dynacon.ru/opr>.
10. *Почепцов Г.* Українські політичні комунікації: від ток-шоу до Майдану [Електронний ресурс] / Георгій Почепцов. – Режим доступу: www.ji-magazine.lviv.ua.
11. *Почепцов Г.* Как Гарри Поттер Обаму избирал, или Как виртуальность переходит в реальность [Електронний ресурс] / Георгий Почепцов. – Режим доступу: http://nikgde.com/2014/09/kak_garri_potter_obamu_izbiral.
12. *Бондар Юрій.* Книга і вибори / Юрій Бондар // Вісник книжкової палати. – 2012. – № 2. – С. 40–44.

13. *Бондар Ю.* Книги пишуть президенти, або «Диктаторська проза» чи одкровення посвячених? / Юрій Бондар // Вісник книжкової палати. – 2012. – № 3. – С. 44–48.
14. *В Росії* издана книга для дітей «Путинята» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: NewsOboz.org.
15. *Собеседник* – Константин Эрнст [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://seance.ru/blog/sobesednik-konstantin-ernst/>.
16. *Матіос М.* Вирвані сторінки з автобіографії / Марія Матіос. – Л. : Піраміда, 2010. – 368 с.
17. *Шкляр В.* Залишенець / Василь Шкляр. – Х. : Клуб сімейного дозвілля, 2009. – 384 с.
18. *Екс-советник* Путина: Войну с Украиной готовили долго, и она будет долговременной [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unian.net/politics/1011969-eks-sovetnik-putina-voynu-s-ukrainoy-gotovili-dolgo-i-ona-budet-dolgovremennoy.html>.
19. *Фурсов А. И.* Психоисторическая война. Скрытые субъекты глобального управления и фальсификация истории [Електронний ресурс] // Изборский клуб – ИДК. – Режим доступу: <http://dynason.ru/content/articles/2439/>.
20. *Сергійчук В.* Що дала Україна світові / В. Сергійчук. – К. : ПП Сергійчук М. І., 2008. – 288 с.
21. *Крючков Г. К.* Фашизм в Украине: угроза или реальность? / Г. К. Крючков, Д. В. Табачник. – Х. : Фолио, 2008. – 416 с.
22. *Воля О.* Американское сало / О. Воля. – М. : Алгоритм-книга, 2009. – 416 с.
23. *Аваков А.* Хотят ли русские войны? [Електронний ресурс] / Арсен Аваков. – Режим доступу: <http://blogs.pravda.com.ua/authors/avakov/49c22db728714/>.
24. *Калашников М.* Независимая Украина. Крах проекта / Максим Калашников, Сергей Бунтовский. – М. : Фолио, 2014. – 416 с.
25. *Березин Ф.* Война-2010. Украинский фронт / Федор Березин. – М. : Яуза ; Эксмо, 2009. – 576 с.
26. *Савицкий Г.* Поле боя – Украина. Сломанный трезубец / Георгий Савицкий. – М. : Яуза ; Эксмо, 2009. – 284 с. – (Война на пороге).
27. *Север А.* Русско-украинские войны. – М. : Яуза-Пресс, 2009. – 384 с. – (Враги России).
28. *ЛлForbes:* ЗМІ проковтнули п'ять російських міфів, які допомогли Путіну перемогти в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unian.ua/politics/986572-forbes-zmi-prokovtnuli-putin-rosiyskih-mifiv-yaki-dopomogli-putinu-peremogti-v-ukrajini.html>.
29. *Бабурин С.* Крым навеки с Россией. Историко-правовое обоснование воссоединения республики Крым и города Севастополь с Российской Федерацией / Сергей Бабурин. – М. : Книжный мир, 2014. – 176 с.
30. *Рыбаченко О.* Освобождение Крыма: Диалогия в одном томе / О. Рыбаченко. – М. : Самиздат, 2014. – 609 с.
31. *Кочегаров К. А.* Крым в истории России : метод. пособ. / К. А. Кочегаров. – М. : Русское слово, 2014. – 48 с.
32. *Сенатор* Ольга Ковитиди презентовала книгу «Крым: история возвращения» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rk.gov.ru/rus/index.html/news/287729.htm>.
33. *Валин Ю.* Лейтенант из будущего. Спецназ ГРУ против бандеровцев / Юрий Валин. – М. : Эксмо, 2014. – 352 с.
34. *Поликарпов М. А.* Игорь Стрелков – ужас бандеровской хунты. Оборона Донбасса / М. А. Поликарпов. – М. : Книжный мир, 2014. – 288 с.
35. *Евсеев А.* Литературное творчество военных лидеров ДНР: попытка психоанализа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://psyfactor.org/psyops/girkin-berezin.htm>.
36. *Корнієнко Н.* Російська книжкова пропаганда: бандерівці-нацисти і стрелкови-герої [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.chytomo.com/issued/rosijska-knizhкова-propaganda-banderivci-nacisti-i-stryelkovi-geroii>.
37. *Вершинин Л. Р.* Украина – вечная Руина / Л. Р. Вершинин. – М. : Яуза, 2014. – 320 с.
38. *Лыков Н. П.* Охота на Бандеру. Как боролись с «майданом» в СССР / Н. П. Лыков. – М. : Эксмо ; Алгоритм, 2014. – 336 с.
39. *Бышок С.* Евромайдан имени Степана Бандеры от демократии к диктатуре / С. Бышок, А. Кочетков. – М. : Народная дипломатия, 2014. – 416 с.
40. *Стариков Н. В.* Украина. Хаос и революция — оружие долара / Н. В. Стариков. – С.-Пб. : Питер, 2014. – 52 с.
41. *Север А.* Бандера и бандерівщина / А. Север. – М. : Алгоритм, 2014. – 330 с.
42. *Большаков В. В.* Майдан в России. Как избавиться от пятой колонны / В. В. Большаков. – М. : Алгоритм, 2014. – 80 с.
43. *Российские* СМИ выдумали немецкого профессора, чтобы восхвалять Путина и исказить историю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: sensor.net.ua/n306331.
44. *Європейські* історики відмовилися підписувати антиукраїнську резолюцію в Москві [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unian.ua/politics/1003247-evropeyski-istoriki-vidmovilisya-pidpisuvati-antiukrajinsku-rezolyutsiyu-v-moskvi.html>.
45. *У Росії* продають книги про війну з Україною [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.PRAVDA.com.ua.
46. *Літературу* для диверсантів, яку везли з Криму до Умані, перехопили херсонські митники [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ck.strichka.com/item/13938042>.
47. *Тейлор А.* Книга, зашедшая слишком далеко [Електронний ресурс] / Адам Тейлор. – Режим доступу: <http://aillarionov.livejournal.com/696530>.
48. *У Криму* анонсували нові обшуки в школах. Будуть шукати та знищувати заборонені книги [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unian.net/society/987099-v-krymu-anonsirovali-novyie-obyiski-v-shkolah-budut-iskat-i-unichtojat-zapreshennyye-knigi>.
49. *Шрамко Е.* Чубаров: книгу о Джемилеве изымают из продажи в Крыму [Електронний ресурс] / Елена Шрамко. – Режим доступу: <http://kontrakty.ua/article/80945>.
50. *Бондар Ю.* Свобода слова: українська мірка / Юрій Бондар. – К. : МАУП, 2004. – 144 с.

Reference list

1. *Pochepcov G.* Informacionno-kommunikativnye tehnologii v razvitii civilizacii [Electronic resource] / Georgij Pochepcov. – Reference: <http://psyfactor.org/lib/pocheptsov7.htm>.
2. *Ol'denburg S. F.* Kul'tura Indii / S. F. Ol'denburg. – M. : Nauka. Glavnaja redakcija vostochnoj literatury, 1991. – 277 s. – (Biblioteka otechestvennogo vostokovedenija).
3. *Ostrozka Bibliia / opratsiuvav ta pryhotuvav do druku yermnk. arkhimandryt dr. Rafail (Roman Torkoniak).* – Lviv : Blahodiinyi fond «Knyha», 2006. – 1070 s.
4. *Bondar Iu.* Persha informatsiina... (Informatsiia ta informatsiina polityka na Starodavnomu Skhodi) : navch. posib. / Yurii Bondar. – K. : VPK «Ekspress-Polihraf», 2013. – 80 s.
5. *Efimova M.* Propagandistskaja vojna. God 1914-j [Electronic resource]. – Reference: <http://www.svoboda.org/content/article/25404591.html>.
6. *Ukraina mezhdu Zapadom i Rossiej.* Analiticheskij doklad Izborskomu klubu grupy jekspertov pod rukovodstvom akademika Sergeja Glaz'eva [Electronic resource]. – Reference: <http://www.dynacon.ru/content/articles/3069/>.
7. *Kostenko L.* Zapiski samashedshogo / Lina Kostenko. – K. : A-BA-BA-GA-LA-MA-GA, 2010. – 416 s.
8. *Pochepcov G.* Operatory smyslov i konstruktory smyslov [Electronic resource] / Georgij Pochepcov. – Reference: <http://osvita.mediasapiens.ua/material/32630>.
9. *Ovchinskij V.* Holodnaja vojna. 2.0 [Electronic resource] / V. Ovchinskij, E. Larina. – Reference: <http://www.dynacon.ru/opr>.
10. *Pocheptsov H.* Ukrainski politychni komunikatsii: vid tok-shou do Maidanu [Electronic resource] / Heorhii Pocheptsov. – Reference: www.ji-magazine.lviv.ua.
11. *Pochepcov G.* Kak Garri Potter Obamu izbiral, ili Kak virtual'nost' perehodyt v real'nost' [Electronic resource] / Georgij Pochepcov. – Reference: http://nikgde.com/2014/09/kak_garri_potter_obamu_izbiral.
12. *Bondar Yurii.* Knyha i vybory / Yurii Bondar // Visnyk knyzhkovoï palaty. – 2012. – № 2. – S. 40–44.
13. *Bondar Yu.* Knyhy pyshut prezidenty, abo «Dyktatorska proza» chy odkrovennia posviachenykh? / Yurii Bondar // Visnyk knyzhkovoï palaty. – 2012. – № 3. – S. 44–48.
14. *V Rossii* izdana kniga dlja detej «Putinjata» [Electronic resource]. – Reference: NewsOboz.org.
15. *Sobesednik* – Konstantin Ernst [Electronic resource]. – Reference: <http://seance.ru/blog/sobesednik-konstantin-ernst/>.
16. *Matios M.* Vyrvani storinky z avtobiohrafii / Mariia Matios. – L. : Piramida, 2010. – 368 s.
17. *Shkliar V.* Zalyshenets / Vasyl Shkliar. – Kh. : Klub simeinoho dozvillia, 2009. – 384 s.
18. *Eks-sovetnik* Putina: Vojnu s Ukrainoj gotovili dolgo, i ona budet dolgovremennoj [Electronic resource]. – Reference: <http://www.unian.net/politics/1011969-eks-sovetnik-putina-voynu-s-ukrainoy-gotovili-dolgo-i-ona-budet-dolgovremennoj.html>.
19. *Fursov A. I.* Psihoistoricheskaja vojna. Skrytye subyekty global'nogo upravlenija i fal'sifikacija istorii [Electronic resource] // Izborskij klub – IDK. – Reference: <http://dynacon.ru/content/articles/2439/>.
20. *Serhiichuk V.* Sheho dala Ukraina svitovi / V. Serhiichuk. – K. : PP Serhiichuk M. I., 2008. – 288 s.
21. *Krjuchkov G. K.* Fashizm v Ukraine: ugroza ili real'nost'? / G. K. Krjuchkov, D. V. Tabachnik. – H. : Folio, 2008. – 416 s.
22. *Volja O.* Amerikanskoe salo / O. Volja. – M. : Algoritm-kniga, 2009. – 416 s.
23. *Avakov A.* Hotjat li russkie vojny? [Electronic resource] / Arsen Avakov. – Reference: <http://blogs.pravda.com.ua/authors/avakov/49e22db728714/>.
24. *Kalashnikov M.* Nezavisimaja Ukraina. Kraih proekta / Maksim Kalashnikov, Sergej Buntovskij. – M. : Folio, 2014. – 416 s.
25. *Berezin F.* Vojna-2010. Ukrainskij front / Fedor Berezin. – M. : Jauza ; Jeksmo, 2009. – 576 s.
26. *Savickij G.* Pole boja – Ukraina. Slomannyj trezubec / Georgij Savickij. – M. : Jauza ; Jeksmo, 2009. – 284 s. – (Vojna na poroge).
27. *Sever A.* Russko-ukrainskie vojny. – M. : Jauza-Press, 2009. – 384 s. – (Vragi Rossii).
28. *PlForbes:* ZMI prokovtnuly piat rosiiskyxh mifiv, yaki dopomohly Putinu peremohty v Ukraini [Electronic resource]. – Reference: <http://www.unian.ua/politics/986572-forbes-zmi-prokovtnuly-pyat-rosiiskyxh-mifiv-yaki-dopomogli-putinu-peremogti-v-ukrajini.html>.
29. *Baburin S.* Krym naveki s Rossiej. Istoriko-pravovoe obosnovanie vossodinenija respubliki Krym i goroda Sevastopol' s Rossijskoj Federaciej / Sergej Baburin. – M. : Knizhnyj mir, 2014. – 176 s.
30. *Rybachenko O.* Osvobozhdenie Kryma: Dilogija v odnom tome / O. Rybachenko. – M. : Samizdat, 2014. – 609 s.
31. *Kocheharov K. A.* Krym v istorii Rossii : metod. posob. / K. A. Kocheharov. – M. : Russkoe slovo, 2014. – 48 s.
32. *Senator Ol'ga* Kovitidi prezentovala knigu «Krym: istorija vozvrashhenija» [Electronic resource]. – Reference: <http://rk.gov.ru/rus/index.html/news/287729.htm>.
33. *Valin Ju.* Lejtenant iz budushhego. Specnaz GRU protiv banderovcev / Jurij Valin. – M. : Jeksmo, 2014. – 352 s.
34. *Polikarpov M. A.* Igor' Strelkov – uzhas banderovskoj hunty. Oborona Donbassa / M. A. Polikarpov. – M. : Knizhnyj mir, 2014. – 288 s.
35. *Evseev A.* Literaturnoe tvorcestvo voennyh liderov DNR: popytka psihoanaliza [Electronic resource]. – Reference: <http://psyfactor.org/psyops/girkin-berezin.htm>.
36. *Korniienko N.* Rosiiska knyzhkova propahanda: banderivtsi-natsysty i strielkovy-heroi [Electronic resource]. – Reference: <http://www.chytomo.com/issued/rosijska-knizhkova-propaganda-banderivcinnacisti-i-stryelkovi-geroi>.
37. *Vershinin L. R.* Ukraina – vechnaja Ruina / L. R. Vershinin. – M. : Jauza, 2014. – 320 s.
38. *Lykov N. P.* Ohta na Banderu. Kak borolis' s «majdanom» v SSSR / N. P. Lykov. – M. : Jeksmo ; Algoritm, 2014. – 336 s.
39. *Byshok S.* Evromajdan imeni Stepana Bandery ot demokratii k diktature / S. Byshok, A. Kochetkov. – M. : Narodnaja diplomatija, 2014. – 416 s.

40. *Starikov N. V.* Ukraina. Haos i revoljucija — oruzhie dolara / N. V. Starikov. — S.-Pb. : Piter, 2014. — 52 s.

41. *Sever A.* Bandera y banderivshchyna / A. Sever. — M. : Alhorytm, 2014. — 330 s.

42. *Bol'shakov V. V.* Majdan v Rossii. Kak izbavit'sja ot pjatoy kolonny / V. V. Bol'shakov. — M. : Algoritm, 2014. — 80 s.

43. *Rossijskie SMI* vydumali nemeckogo professora, chtoby voshvaljat' Putina i iskazhat' istoriju [Electronic resource]. — Reference: censor.net.ua/n306331.

44. *Ievropejski* istoriky vidmovylisia pidpysuvaty antyukrainsku rezoliutsiiu v Moskvi [Electronic resource]. — Reference: <http://www.unian.ua/politics/1003247-evropejski-istoriki-vidmovilisya-pidpisuvati-antiukrajinsku-rezolyutsiyu-v-moskvi.html>.

45. *U Rosii* prodaiut knyhy pro viinu z Ukrainoiu [Electronic resource]. — Reference: www.PRAVDA.com.ua.

46. *Literaturu* dlia dyversantiv, yaku vezly z Krymu do Umani, perekhopyly khersonski mytnyky [Electronic resource]. — Reference: <http://ck.strichka.com/item/13938042>.

47. *Tejlor A.* Kniga, zashedshaja slishkom daleko [Electronic resource] / Adam Tejlor. — Reference: <http://aillarionov.livejournal.com/696530>.

48. *U Krymu* anonsuvaly novi obshuky v shkolakh. Budut shukaty ta znyshchuvaty zaboroneni knyhy [Electronic resource]. — Reference: <http://www.unian.net/society/987099-v-krymu-anonsirovali-novyie-obyiski-v-shkolah-budut-iskat-i-unichtojat-zapreshchennyye-knygi>.

49. *Shramko E.* Chubarov: knigu o Dzhemileve izymajut iz prodazhi v Krymu [Electronic resource] / Elena Shramko. — Reference: <http://kontrakty.ua/article/80945>.

50. *Bondar Iu.* Svoboda slova: ukrainska mirka / Yurii Bondar. — K. : MAUP, 2004. — 144 s.

Подано до редакції 12. 05. 2015 р.

Бондарь Ю. В.

Издательское дело и трансформация смыслов.

РЕФЕРАТ. Информационное пространство и технологии находятся в постоянном обновлении. Претерпевает трансформации, как сегмент информационного поля, также и издательское дело. Несмотря на изменения, наряду с инновациями новое значение приобретают и традиционные средства информационного влияния и распространения информации, среди которых важное место занимает печатная и иная издательская продукция. В статье рассматриваются вопросы использования книгоизданий и другой издательской продукции во время острых социальных и военных конфликтов, в частности российско-украинского противостояния последних лет. Среди прочего сделан вывод о необходимости выработки государственной информационной политики, которая была бы ориентирована на действенную и радикальную защиту национального информационного пространства на основе объединяющих украинских ценностей.

Ключевые слова: книгоиздания, война смыслов, манипулирование, издательская коммуникация.